

јавне управе, већ много шире носилац јавне управе, — био то неки други држ. орган или нека друштвена организација“ (104). Али, кад даље говори о карактеристикама административноправног односа, проф. Крбек налази да је „претјерано узимати као значајну управноправног односа у опреци према грађанскоправном односу, да настаје строго једностраним актом управе и да се извршује принудним путем. У масу управноправних односа улази та друга страна добровољно. Принуда губи уопће у социјалистичкој земљи на значењу“ (105, прим. 11). Мало даље, говорећи о одрицању субјективних права проф. Крбек и сâм помиње „принудни значај управноправне норме“ (107).

Јасно је да се у административноправни однос може ступити добровољно и да тај однос не мора настајати искључиво једностраним актом управе, али то никако не значи да се једна страна у односу не јавља са јачом вољом. Да ли, напр., друштвено управљање искључује принудно извршење одлука органа друштвеног управљања?

4. Ваља нарочито нагласити да се на свим страницама ове књиге одражава одлучан став проф. Крбека за законитост рада управе. У складу са тим својим начелним ставом проф. Крбек посебно и на врло интересантан начин излаже своје мишљење да „нема више есенцијалне разлике између судства и управе“ пошто је начело законитости основа рада и управе и судства (85—86). Исто тако енергично критикује, нажалост већ уобичајени начин објављивања исправки законских текстова код нас. „Груби је злоупотреба — каже проф. Крбек — кад се у таквим тобожњим исправцима просто мијења ранији текст, — такве измјене не могу се сматрати законитим. Нарочито монструозни „исправак“, који претставља читаву кодификацију измјена, отштампан је на стр. 220—4 Сл. л. из 1954 па чак и без потписа одговорног службеног лица“ (138, прим. 36). Добро је што је проф. Крбек указао на ово питање јер је крајње време да се са том праксом престане.

На крају ових напомена никако не смемо губити из вида чињеницу коју истиче и проф. Крбек да се код нас ствара и развија нови појам управе који „теорија не може тако лако захватити и описати, као што се то може управа у грађанским државама која се већ прилично усталила“ (27). Отуда је разумљиво да о многим питањима која прегреса ова књига може и мора бити дискусије. Велика је заслуга проф. Крбека што својим књигама и расправама увек постиже на размисљање о многим проблемима нашег административног права.

Драгаш Ђ. Денковић

ЗАКОН О НАСЛЕЂИВАЊУ. Са објашњењима и напоменама. (Коментари и објашњења закона Савеза удружења правника ФНРЈ.) Београд, издање „Архива за правне и друштвене науке“, 1955, 206 стр.

После обимног припремног рада који је започео још 1946 године и после многобројних ширих и ужих дискусија и саветовања, донет је нови Закон о наслеђивању (објављен у *Сл. листу ФНРЈ*, бр. 20 од 11 маја 1955, а ступио на снагу 11 јула 1955). — Доношењем закона о наслеђивању учињен је велики корак на путу кодификације нашег имовицског права а неке одлике Закона као и новине које уводи, чине га значајним спомеником нашег правног система.

У послератном периоду стајале су пред нашим судовима велике тешкоће када је требало расправљати наследноправне односе. Оне су биле изазване оним истим узроцима као и код расправљања свих других имовинскоправних односа: стари прописи су укинута а нови су само делимично постојали, уз то у нашој земљи је било пре рата неколико посебних подручја у погледу важења имовинскоправних прописа. Разумљиво је да су у таквој ситуацији судске одлуке у наследноправним стварима биле неуједначене. Ипак, благодарећи макар и делимичним новим прописима као и активној и веома значајној улози Савезног и републичких врховних судова успело се и пре доношења Закона о наслеђивању да се нека основна питања наследног права у нашој земљи решавају углавном једнако.

Примена нових законских текстова у почетку увек причињава извесне тешкоће. Са новим Законом о наслеђивању случај је исти, поготово што он има неке нарочите одлике које ће те тешкоће делимично и повећати. Посматрано са тог становишта, појава ове књиге је веома значајна, па стога треба похвалити корисну иницијативу Савеза удружења правника Југославије.

Поред законског текста, књига садржи уз сваки члан Закона напомене које имају за циљ да повежу поједине његове одредбе као и да упуте на неке друге правне прописе који су у вези. Читаву другу половину књиге заузимају објашњења која немају, како се то у предговору каже, карактер коментара, већ се у њима објашњавају поједини институти наследног права, при чему је поред упоредноправне анализе, нарочита пажња обрађена новим установама које Закон уводи. Објашњења је претежним делом израдио др. Божидар Марковић, саветник у Савезном извршном већу, док је напомене и регистар приредио Александар Ђорђевић, виши референт у Савезном извршном већу.

У садашњем моменту кад је нови Закон тек почео да живи није могуће упустити се у дубљу анализу његових одредаба. То ће постати могућно тек после извесног времена када пракса покаже његове добре и лоше стране и могућности да задовољи потребе због којих је донет. Стога ћемо ми у овом приказу само указати на неке делове објашњења који се односе на поменуте нове установе које Закон уводи као и на неке карактеристике законске технике.

Од три традиционална основа позивања на наслеђе у нашем Закону прихваћена су само два: закон и тестамент док је уговор о наслеђивању изричито оглашен ништавим. Ово је сасвим разумљиво ако се има у виду, како се то у објашњењима оправдано истиче, да уговор о наслеђивању у својој суштини има за предмет спекулације смрћу једног лица а то је несумњиво супротно социјалистичком моралу. Ипак, у Закону постоје неке установе код којих се уводи уговорни елемент у наслеђивање. Тако је члановима 111 — 121 регулисана установа „уступања и расподеле за живота“ која, с обзиром на начин како је уређена, претставља као неко антиципирано наслеђивање за живота, при чему уступање и расподелу могу вршити само родитељи или други претци под условом да се са њим сагласе сви потомци. Овде је очигледно реч о уговору за чију је пуноважност потребна сагласност свих заинтересованих лица, тј. виртуелних наследника лица које врши уступање и расподелу имовине. Слична пракса постојала је и пре новог Закона и она је показала многа позитивна својства, па ју је стога нови Закон санкционисао и прецизно регулисао.

На уговорне елементе код наслеђивања наилазимо и код установе „уговор о доживотном издржавању“ регулисане у Закону чла-

новима 122 — 127. Као и она мало пре поменута, и ова установа је у пракси коришћена веома често и раније. Тешкоћа је била у томе што је тај уговор различито називан и тумачен, па је отуда и судска пракса по том питању била неуједначена. Али независно од тога уговор о доживотном издржавању показао се као веома користан па га стога Закон прихвата разрађујући га до његових логичних кон-секвенција. По Закону, уговор о доживотном издржавању јесте уговор о теретном отуђењу имовине а не уговор о наслеђивању како је раније често називан.

Уговорни момент налази се и у одредби чл. 140 по којој се по-томак, који је пословно способан, може споразумом са претком одрећи наследства које би му припало после смрти претка. Али, ван овога, Закон остаје доследан начелу да је уговор о наслеђивању ништав и не може бити основ позивања на наслеђе.

Када говоре о тестаменту као основу позивања на наслеђе, аутори објашњења истичу да Закон прихвата традиционално схватање да је тестамент јачи основ за наслеђивање него закон. Они при-томо додају да по нашем Закону слобода тестирања није неограни-чена ако постоје нужни наследници. Међутим, како се у објашњењу оправдано тврди, иако ће до наслеђивања на основу закона доћи тек ако нема тестаментa, законско наслеђивање јесте најчешћи и нор-малан основ позивања на наслеђе док је наслеђивање по тестаменту сасвим изузетно. Зато се у Закону прво регулише тај основ насле-ђивања па тек затим тестаментално наслеђивање. Уосталом, већ сама установа нужног дела и њено прецизно регулисање у Закону показује колико је законодавац заинтересован шта ће бити са имо-вином једног лица после његове смрти.

Уставно начело о једнакости грађана у свим областима поли-тичког и друштвеног живота, спроведено је доследно у Закону. Оно се огледа у једнаком наследноправном положају: мушких и женских наследника, брачне и ванбрачне деце, брачних другова међусобом, брачних другова с једне и деце с друге стране. Једнакост се огледа и у томе што се сваком наследнику урачунава оно што је бестеретно примио од оставиоца за живота. Чак и оно што је један наследник добио по тестаменту урачунаће му се у наследни део. Али остави-лац може наредити да се једном наследнику не урачуна у наследни део оно што је примио од оставиоца за живота или што му се остав-ља тестаментом. Узгред напомињемо да је по нашем позитивном праву наследноправни положај ванбрачног детета унеколико друк-чији — повољнији — него ли његов породичноправни положај. Пи-тање је правне политике до које ће се мере правни положај ван-брачног детета приближити правном положају брачног детета, али је сигурно да ће врло брзо морати да се ускладе породичноправни и наследноправни прописи у тој области.

Према члану 135, заоставштина умрлог лица прелази по сили закона на његове наследнике у тренутку његове смрти и то самом чињеницом смрти. Према томе у нашем наследном праву не постоји установа тзв. „лежећег наследства“.

У погледу одговорности наследника за дугове оставиоцeve, у За-кону је прописано да она може ићи само до вредности примљеног на-следства. То не значи да наследници не одговарају и својом лично-имовином у границама вредности свог наследног дела.

Према прописима о санаследницима произилази да они нису про-сти сувласници — они су заједничари. Отуда ниједан наследник не може располагати својим делом пре деобе наследства. Тек деобом која има транслативно дејство прекида се заједница и прелази сво-јина на појединим деловима на одговарајуће наследнике.

У оквиру одредаба које регулишу законско наслеђивање, истичу се оне из чл. 37 и чл. 38 Закона којима су уведене у наше право две нове установе. Чланом 37 Закона дато је право потомку оставиоцем који је живео заједно са њим, и својим радом, зарадом и другјм начинима помагао му у привређивању, да захтева да му се из заоставштине издвоји део који одговара његовом доприносу у повећању вредности оставиоцеве имовине. Тако издвојени део не спада у заоставштину, те се не узима у рачун при израчунавању нужног дела, нити се урачунава наследнику у његов наследни део. Ова установа која има неке сличности са установом француског права „*saltaire différé*” има своје оправдање у начелу по коме свако има право на плодове свога рада (слична идеја заступљена је и код установе брачне тековине из чл. 10 Основног закона о браку). Чланом 38 Закона регулисано је да потомцима и надживелом брачном другу са којима је оставилац живео у истом домаћинству, припадају предмети домаћинства који служе за задовољење њихових свакодневних потреба али не и они који су знатније вредности. Овако издвојени предмети домаћинства не узимају се у обзир при израчунавању нужног дела нити се урачунавају наследнику у његов наследни део.

Исто тако веома је значајна и одредба чл. 150 Закона који даје право наследнику који је живео или привређивао са оставиоцем да захтева поједине ствари које би припале у део осталих наследника а да им он вредност тих ствари исплати у новцу. Иако се у овом члану то изричито не каже, идеја којом је он инспирисан јесте да се приликом деобе наследства не разбију већ формиране привредне јединице (занатске радње, пољопривредно газдинство, лекарске ординације и сл.).

Поред разраде појединих наследноправних установа, у објашњењима је указано на неке карактеристике технике и друге спољне одлике Закона о наслеђивању.

Пре свега, поред материјалноправних одредаба, Закон садржи и процесноправне. По мишљењу аутора објашњења законодавац је тако поступио из два разлога: да би концентрисао све одредбе о наслеђивању на једно место — што је несумњиво од знатне користи — а такође и стога што још увек немамо прописе о поступцима — ни парничном ни ванпарничном.

Једна од значајних карактеристика Закона јесте његова краткоћа. Читава материја (без процесних одредаба) регулисана је у 160 чланова док њихов број у другим законодавствима иде на више стотина. Ово својство Закона намеће понекад потребу комбиновања више чланова за решење неког питања. Краткоћа и сажетост текста постигнута је издашном употребом директива и стандарда. Насупрот казуистичкој техници која полази од тога да закон може све да предвиди, наш законодавац је, дајући гипку директиву судији, омогућио да донесе одлуку која ће у конкретном случају бити најцелисходнија, потстичући на тај начин стваралачку улогу суда. Но, то не значи да у Закону нема и одређених и прецизних правила тамо где је законодавац сматрао да је то потребно. Али и поред краткоће, у Закону су понегде веома детаљно и широко регулисана питања за која је законодавац нарочито желео да избегне нејасност као и да онемогући спорове. Услед тога се Закон понекад упушта у објашњавања која се приближују коментару.

Даља одлика Закона јесте да је он приступачан и неправницима јер је писан једноставним и разумљивим језиком а употреба стручних термина избегнута је увек када је то било могуће без опасности по јасноћу текста.

Увођењем наслова за сваки законски члан, постигнуто је јасно истицање основне идеје одговарајућег члана. У Закону је такође до-

следно спроведено да свака мисао треба да буде изражена у посебном ставу једног члана и да буде садржана у једној реченици. Исто тако у Закону нигде нема позивања на друге законске одредбе већ је тамо где је било потребно законодавац радије поновио чак и целу одредбу него да оптерећује текст позивањем на чланове других законских прописа. Све ово доприноси јасноћи одредаба и прегледности законског текста, претстављајући истовремено новине у нашој законодавној техници.

На крају књиге дат је опсежан репистар који олакшава руковање Законом. У целини узето, ова књига ће веома корисно послужити свим правницима на почетку примене новог Закона о наслеђивању.

В. Станковић

Rodolfo Danieli: CONTRIBUTI ALLA STORIA DELLE MANOMISSIONI ROMANE. Origine ed efficacia delle forme civili di manomissione, Milano, Dott. A. Giuffrè, 1953, 74 pp.

Историски развитак римских манумисија, њихова суштина, карактер и дејства увек су изаивали нарочиту пажњу и интерес. И сâми стари Грци, „la race la plus noble et la plus civilisée de l'Empire“, чије су захтеве за додељивањем права римског грађанства Римљани одбијали, чудили су се либералности римске државе која је, за разлику од других античких држава, релативно лако омогућавала робовима да путем манумисија стичу осим статуса libertatis и статус civitatis.

Романисти су ову појаву покушавали да на различите начине објасне. Аутор правилно примећује да је римска држава то омогућила првенствено у свом властитом интересу, а не ради интереса самих робова. Приметили бисмо одмах да је сувише уска платформа са које аутор полази, видећи интерес римске државе скоро једино у појачавању бројне снаге своје војске, јер је широку примену манумисија, без икакве сумње, условио и низ других битнијих разлога, нарочито чињеница да је развојем друштвено-економских односа у римској држави рад робова постао за владајућу робовласничку класу мање рентабилан од рада односно искористићавања рада слободних људи. Склони смо пре да прихватимо да је оно што аутор наглашава као узрок била уствари последица једног дубљег узрока. Владајућа римска робовласничка класа је, наиме, у свом властитом интересу један вид експлоатације замењивала другим, погоднијим, продуктивнијим.

Иако су у римском класичном праву, па чак и у периоду републике, цивилне форме манумисија били начини на које су робови стицали статус libertatis и статус civitatis, ипак већ сама структура форми појединих манумисија указује на њихов различити првобитни карактер и дејства, чијем је осветљавању аутор овај свој рад и посветио. Сама, наиме, структура појединих форми манумисија робова указује да су од три форме манумисија две (manumissio vindicta и manumissio testamento) биле првобитно намењене стицању слободе, а трећа (manumissio censu) стицању права римског грађанства.

Према аутору, развој манумисија прошао је кроз два периода. У првом периоду, у коме у римској држави још живе остаци предражавног уређења, када се је дејство манумисије могло састојати само у ослобођењу од власти paterfamilias-a, постојале су само две форме манумисија, manumissio testamento и m. vindicta, и путем ових фор-